

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بسمه تعالی

هفتاد و دو پله تا ملکوت

برگزیده ای از آیات و پیام‌های قرآنی
با شرح و شعر

مؤلف :

محبوبه خسروی

انتشارات ارسطو
(چاپ و نشر ایران)

۱۳۹۴

سرشناسه: خسروی، محبوبه، ۱۳۵۴ -
عنوان و نام پدیدآور: هفتاد و دو پله تا ملکوت: برگزیده‌های از آیات و پیام‌های قرآنی با
شرح و شعر/ مولف محبوبه خسروی.
مشخصات نشر: مشهد: ارسطو، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۲۷۲ص.
شابک: ۱-۳۴-۷۹۴۰-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: قرآن. برگزیده‌ها -- ترجمه‌ها
موضوع: قرآن. برگزیده‌ها -- ترجمه‌ها -- شعر
موضوع: تفاسیر شیعه -- برگزیده‌ها
موضوع: اخلاق اسلامی -- جنبه‌های قرآنی
رده بندی کنگره: ۱۳۹۴ ۷ ۵۷ خ/۳/۱۰۳ BP
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۹
شماره کتابشناسی ملی: ۳۸۹۶۴۷۱

نام کتاب: هفتاد و دو پله تا ملکوت

مولف: محبوبه خسروی

ناشر: ارسطو (چاپ و نشر ایران)

صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۴

چاپ: مهتاب

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

شابک: ۱-۳۴-۷۹۴۰-۶۰۰-۹۷۸

تلفن های مرکز پخش: ۳۵۰۹۶۱۴۵ - ۳۵۰۹۶۱۴۶ - ۰۵۱

www.chaponashr.ir

انتشارات ارسطو

چاپ و نشر ایران

خداوندا !

آرامشی عطا فرما تا بپذیرم آنچه را نمی توانم تغییر دهم؛

شهامتی تا تغییر دهم آنچه را که می توانم؛

و دانشی که تفاوت این دو را بدانم

« آمین یا رب العالمین »

تقدیم بہ

محضر معطر و مطہر بانوی بزرگ دو عالم، حضرت فاطمہ زہرا (س)
و فرزند نورانی و برومندش حضرت مہدی صاحب الزمان (عج)

خدا یا! بارالہا! دلہای پاک فرزندانم، ساجدہ و امیر حسین را
بہ نور معرفت نورانی و منور کردن
تا در مسیر قرآن و عترت گام بردارند
و ہموارہ پیرو اہل بیت (ع) باشند.

آمین

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۳	پیشگفتار
۱۵	مقدمه
۲۱	۱- انفاق
۲۶	۲- احسان
۲۹	۳- امنیت
۳۰	۴- بخل
۳۵	۵- بیع
۳۸	۶- توبه
۴۳	۷- توکل
۴۷	۸- تجسس
۵۰	۹- تواضع و فروتنی
۵۲	۱۰- تهمت
۵۳	۱۱- تغافل

۵۵		۱۲- تعلیم و تربیت
۵۸		۱۳- تعاون و همکاری
۵۹		۱۴- ثواب و پاداش
۶۲		۱۵- جهاد و شهادت
۶۴		۱۶- جهاد، تلاش و همت
۶۶		۱۷- جهالت، نادانی
۶۹		۱۸- حجاب
۷۲		۱۹- حسن خلق
۷۴		۲۰- حسد
۷۸		۲۱- حیا
۸۱		۲۲- خسران
۸۶		۲۳- خلوص و اخلاص
۸۸		۲۴- خوف و ترس
۹۲		۲۵- ديه
۹۸		۲۶- دعا
۱۰۲		۲۷- ذکر و یاد کردن
۱۰۶		۲۸- ربا
۱۱۱		۲۹- رزق
۱۱۵		۳۰- رازداری
۱۱۷		۳۱- زخرف
۱۲۳		۳۲- سارق
۱۲۸		۳۳- سبقت و پیشی گرفتن در نیکی ها

- ۳۴- شوری و مشورت ۱۳۱
- ۳۵- شکر و سپاس‌گزاری ۱۳۶
- ۳۶- صدقه و خیرات دادن ۱۴۰
- ۳۷- صبر و بردباری ۱۴۳
- ۳۸- صداقت ۱۴۷
- ۳۹- ضلالت و گمراهی ۱۵۱
- ۴۰- ضیافت، مهمانی و مهمان‌نوازی ۱۵۸
- ۴۱- طهارت، پاکیزگی ۱۶۲
- ۴۲- ظن و گمان ۱۶۵
- ۴۳- علم و دانش ۱۶۸
- ۴۴- عمل صالح ۱۷۱
- ۴۵- عیب‌جویی ۱۷۴
- ۴۶- عزت نفس ۱۷۶
- ۴۷- عفو و گذشت ۱۷۷
- ۴۸- عهد و پیمان ۱۷۹
- ۴۹- غیظ و خشم ۱۸۲
- ۵۰- غیبت و پرهیز از آن ۱۸۷
- ۵۱- فتنه ۱۹۰
- ۵۲- فتح، پیروزی ۱۹۳
- ۵۳- قناعت ۱۹۶
- ۵۴- قصاص ۱۹۹
- ۵۵- کفارہ ۲۰۳

- ۲۰۶ ۵۶- کذب، دروغ
- ۲۱۱ ۵۷- کبر و غرور
- ۲۱۳ ۵۸- لعنت
- ۲۱۶ ۵۹- لعب و لهو
- ۲۲۰ ۶۰- مزاح و شوخی
- ۲۲۲ ۶۱- مقرض، قرض دادن
- ۲۲۵ ۶۲- مکر الهی
- ۲۲۹ ۶۳- موعظه و پند و اندرز
- ۲۳۱ ۶۴- نظم و انضباط
- ۲۳۵ ۶۵- هدیه دادن
- ۲۳۷ ۶۶- هوی و هوس
- ۲۴۰ ۶۷- وعده و وعید
- ۲۴۴ ۶۸- والدین، تکریم از پدر و مادر
- ۲۵۰ ۶۹- وفاداری
- ۲۵۳ ۷۰- یأس و ناامیدی
- ۲۵۴ ۷۱- یتیم نوازی
- ۲۵۸ ۷۲- یقین

تقدیر و تشکر

یا رافع الدرجات

در نگارش این اثر همواره از درگاه ایزد منان و پیشگاه با عظمت ائمه اطهار (ع) و پیام آوران رحمت و مهربانی و اولیای پاک و مکتب عالمان و دانشمندان علوم الهی بهره برده‌ام. از تلاش‌ها، همفکری و همیاری همکار ارجمند جناب آقای احمد قایدی کارشناس مشاوره‌ی مدیریت آموزش و پرورش شهرستان دشتی و مدرس دانشگاه آزاد اسلامی که مرا در نگارش این اثر یاری نمودند، و همچنین از راهنمایی‌ها و تشویق‌های بی دریغ همکار گرانقدر جناب آقای غلامرضا قربانی مدرس دانشگاه پیام نور و سرکار خانم راضیه موسوی همسر ایشان که دلسوزانه بنده را در نگارش این نوشتار همراهی کرده اند بی نهایت سپاس گزارم و همواره خود را مدیون لطف و عنایت باری تعالی و همفکری‌های این عزیزان می‌دانم. اعتلا، تن درستی و توفیق خدمت به خلق و خالق برای‌شان رجامندم و از قادر بی نیاز خواستارم که همه را در سایه‌ی رحمت خود مستدام بفرماید و آنان را از الطاف خود بهره مند سازد. اجر و مزدشان نزد ایزد یکتا محفوظ باد.

به نام خداوند بخشنده ی بخشایشگر

پیشگفتار :

از آغاز نزول قرآن کریم و آشنایی مسلمانان با این کتاب مقدس و آسمانی، تاکنون صدها هزار پژوهش قرآنی آفریده شده است و هزاران پژوهشگر، مفسر، مترجم و فقیه به قدر وسع و دانش خویش در این دریای بی پایان غواصی کرده اند و هر کدام گوهری به کف آورده و به گوهرشناسان معانی و مفاهیم ارجمند کلام آسمانی عرضه کرده اند. بی گمان هیچ کتابی در سراسر تاریخ زندگی بشر تا این اندازه حرکت آفرین و تمدن ساز نبوده و اندیشه‌های موافق و مخالف را به خود مشغول نداشته است. قرآن کریم دستورالعمل زندگی دنیوی و اخروی مسلمانان است و همواره میزان و معیار سنجش راستی از ناراستی و حق از باطل بوده است.

به راستی، راز این همه توجه و اقبال پژوهشگران و دوستداران، به مطالب و مفاهیم قرآن در همین است که پیام‌های آن بسیار به اخلاق و طبیعت نیکوپسند انسان‌ها نزدیک است. هر انسانی که به دنبال نیکی‌ها و خوبی‌ها و گریختن از شرها و پلیدی‌ها باشد با مراجعه به قرآن کریم مقصود و هدف خویش را می‌یابد و الگو و اسوه خود را در این کتاب ارجمند پیدا خواهد کرد. این ویژگی به زمان و مکان خاصی محدود نمی‌شود، بلکه

هر جا انسان هست و خوبی؛ زیبایی، و اخلاق و انسانیت هم حضور دارد. به واقع باید گفت قرآن کتابی برای تمام فصول است.

و در هر دوره و روزگاری، پیام‌های روحبخش آن با مذاق انسان حق طلب و کمال جو، مطابق است. در این نوشتار، نویسنده تلاش کرده است که برخی از این پیام‌های زندگی بخش را از آیات قرآن کریم استخراج کند و با زبانی ساده به خواننده ارائه نماید. نویسنده برای القای بهتر مطالب، مختصری از تفسیر آیه‌ها را از کتاب‌های ارزشمند تفسیر قرآن، آورده و به دنبال تفسیر، برخی از احادیث مرتبط با مفاهیم آیات را از سخنان گهر بار پیامبر اکرم (ص) و (ائمہ معصومین) همراه با ترجمه احادیث ذکر کرده است. در پایان، دو سه بیت شعر نیز به عنوان شاهد مثال برای تأکید بیشتر بر مفهوم آیات قرآن مجید گنجانده شده است.

نویسنده، با اذعان به سابقه پژوهش‌های گسترده در این زمینه و آگاهی از کتاب‌های نوشته شده پیشین، خواسته است. به سهم خویش خدمتی هر چند کوچک و نا چیز، به پیشگاه قرآن کریم به قصد تبرک و تقرّب ارائه نماید و نام خویش را در فهرست خادمان قرآن مجید و کلام وحی ثبت و ضبط نماید.

به این امید که شاید، روزی کام تشنه‌ای با آب چشمه‌ی گوارای قرآن سیراب گردد و این نوشتار، چراغی فرا راه رهجوی ره گم کرده‌ای باشد.

ربنا تقبل منا ... انک انت السميع البصیر

غلامرضا قربانی

مدرس دانشگاه پیام نور

واحد خورموج

مقدمه

سپاس خدای را که بر انسانها نعمتی بزرگ ارزانی داشت و قرآن را برای هدایت آنان فرو فرستاد و درود بر پیغمبر رحمت که استعداد دریافت قرآن را یافت و سلام بر خاندانش که پاک گشتند تا ناطق و عامل قرآن و ترجمان وحی الهی باشند .

قرآن مجید سنگ بنای تمدن اسلامی است . در فرهنگ بشری ، کتابی فرهنگ آفرین و زندگی سازتر از قرآن وجود ندارد . آری قرآن منشا و سرچشمه ی اغلب علوم و معارف اسلامی است . قرآن مجید کهن ترین سند تاریخی اسلام به شمار می آید و در شناساندن سیره ی نبوی ، تاریخ صدر اسلام و تحولات مربوط به تکوین اسلام ، قدیمی ترین منبع است .

۱- وَ لَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ (زمر/ ۲۷).

۲- قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ (زمر/ ۲۸).

□ ترجمه:

✎ ما برای مردم در این قرآن از هر نوع مثلی آوردیم، شاید متذکر شوند.

✎ قرآنی است فصیح و خالی از هرگونه نادرستی و کجی، شاید آنان پرهیزگاری پیشه کنند!

□ شرح و توضیح :

در این آیات بحث از قرآن مجید و ویژگی‌های آن است.

نخست در مورد «جامعیت قرآن» سخن می‌گوید: «ما برای مردم در این قرآن از هر نوع مثلی مطرح کردیم» (وَ لَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ).

از سرگذشت دردناک ستمگران و سرکشان پیشین، عواقب هولناک گناه، انواع پندها و اندرزها، اسرار خلقت و نظام آفرینش، احکام و قوانین و خلاصه هر چه برای هدایت انسانها لازم بود، در لباس امثال برای آنان شرح دادیم.

«شاید متذکر شوند» و از راه خطا به صراط مستقیم بازگردند (لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ).

«مَثَلٌ» در لغت عرب هر سخنی است که حقیقتی را مجسم سازد، یا چیزی را توصیف کند و یا چیزی به چیز دیگر تشبیه نماید. این تعبیر، همه ی حقایق و مطالب قرآن را در بر می‌گیرد و جامعیت آن را مشخص می‌کند.

و به توصیف دیگری از قرآن می‌پردازد و می‌گوید: «قرآنی است فصیح و خالی از هرگونه کجی و انحراف و تضاد و تناقض» (قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرِ ذِي عِوَجٍ).

نخست تعبیر «قُرْآنًا» اشاره به این حقیقت است که این آیات مرتباً در نماز و غیر نماز در خلوت و جمع، تا پایان جهان خوانده می‌شود. و نور هدایتی است که دائماً می‌درخشد.

و دیگر، مسأله ی فصاحت، شیرینی و جذابیت این سخن الهی است زیرا به عقیده ی برخی از ادیبان و صاحب نظران، ادبیات عرب از نظر جامعیت و محتوی جامع ترین و شیواترین زبان می‌باشد.

سوم این که، هیچ گونه کژی در آن راه ندارد. آیاتش هماهنگ تعبیراتش گویا است. «شاید آنها پرهیزگاری پیشه کنند» (لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ).

همیشه «تذکر» مقدمه ای است برای «تقوا». پس پرهیزگاری میوه ی درخت «یادآوری» است.

هدف از تلاوت قرآن، تنها قرائت، تلاوت و خواندن آیات قرآن نیست، بلکه هدف نهایی، درک آن است. درکی نیرومند و پرمایه، که تمام وجود انسان را به سوی عمل دعوت کند.

صفت «عربی بودن» ده بار در قرآن تکرار شده است و زبان عربی زبان وحی و کلید فهم حقایق اسلام است.

بعضی از مفسران معتقدند: «أَحْسَنَ الْقَصَصِ» اشاره به مجموعه ی قرآن است، جمله ی «بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ» را قرینه بر آن می دانند، و «قصه» تنها به معنی داستان نیست، بلکه از نظر ریشه ی لغت، به معنی جستجو از آثار چیزی است و هر چیز که پشت سر هم قرار گیرد، عرب به آن «قصه» می گوید. از آن جا که به هنگام شرح و بیان موضوع، کلمات و جمله ها پی در پی بیان می شوند، این شیوه ی بیان را «قصه» نامیده اند.

خداوند مجموعه ی این قرآن را با زیباترین شرح و بیان و فصیح ترین و بلیغ ترین الفاظ و با عالی ترین و عمیق ترین معانی آمیخته است زیرا از نظر ظاهر، زیبا و فوق العاده شیرین و گوارا، و از نظر باطن بسیار پر محتوا است «حُسْنُ الْقَصَصِ» نامیده است.

قرآن الگو و «اسوه» است و عالی ترین درس های عفت و تقوا و ایمان را منعکس می کند. هر انسانی هر چند بارها قرآن را خوانده باشد باز هم بی اختیار تحت تأثیر جاذبه های نیرومند قرآن قرار می گیرد و در آن برای صاحبان مغز و اندیشه اولوالألباب عبرت ها نهفته است. قرآن کریم برای انسان ها واقعیت را روشن تر می سازد و هر کدام از داستان های قرآن در نوع خود بی نظیرند و قهرمان داستان های آن واقعی هستند. و در همه جای قرآن، هاله ی نیرومندی از تقوا و پاکی مطالب را احاطه کرده است.

قرآن کتابی روشنی بخش و آشکار کننده ی حق از باطل، نشان دهنده ی صراط مستقیم و راه پیروزی و نجات است.

چرا «هفتاد و دو»؟

این نوشتار در هفتاد و دو نشانه تنظیم شده است. و به ترتیب حروف الفبای عربی است موضوعاتی انتخاب شده که کاربرد بیشتری در زندگی روزمره دارد. هفتاد و دو در دیدگاه ما شیعیان و پیروان اهل بیت عصمت و طهارت، جایگاه و اعتبار خاصی دارد. معمولاً با شنیدن عدد هفتاد و دو فداکاری‌ها و جان فشانی‌های امام حسین (ع) سالار شهیدان و یاران وفادار آن حضرت در سرزمین کربلا و نهضت عاشورا و مکتب حسینی در ذهن‌ها تداعی می‌شود.

هفتاد و دو در فرهنگ شیعی و ایرانی ما نهاد و کمال نهایت و تمامیت است.

مواردی که با عدد هفتاد و دو در فرهنگ ما توأم است فراوان است از جمله:

۱. تعداد شهدای جنگ احد و شهدای کربلا به روایت تاریخ و مغازی و مقاتل، هفتاد و دو تن است.

۲. به روایت برخی از معصومین (ع) هفتاد و دو حرف از نام‌های اعظم خداوند به رسول اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) آموخته شده است.

* امام باقر (ع) فرموده است: «ما ائمه معصومین، هفتاد و دو اسم عظم خداوند را می‌دانیم».

* امام صادق (ع) فرمود: «به رسول خدا، هفتاد و دو حرف از اسم‌های خداوند عطا شده است».

۳. در بیش از سی بیت از اشعار شاعران عدد هفتاد و دو آورده شده است که کمال و نهایت است.

حافظ :

جنگ هفتاد و دو ملت همه را عذر بنه
چون ندیدند حقیقت ره افسانه زدند

خیام :

هفتاد و دو سال فکر کردم شب و روز
معلوم شد که هیچ معلوم نشد

خاقانی :

گویی ام حج تو هفتاد و دو حج بود امسال
این چنین تحفه مکن تعبیه در بار مرا

۴. در قرآن کریم هفتاد و دوبار واژه ی « هدایت » آمده است .
۵. واژه ی « رحمت » هفتاد و دوبار در قرآن ذکر شده است .
۶. واژه ی « صلوات و محمد » هفتاد و دو بار در قرآن آورده شده است .

محبوبه خسروی

دوم اردیبهشت ۹۴

۱ - انفاق:

در اصطلاح «انفاق» بیرون کردن مال از ملک خود و قرار دادن آن در ملک دیگری است که یا از طریق صدقه یا از طریق بخشش مال‌های خویش در راه جهاد و دین و هر آنچه خدا به آن فرمان داده می‌باشد.

قرآن کریم انفاق را قرض الحسنه به خداوند می‌نامد که برای خشنودی خداوند پرداخت می‌شود، و گیرنده خداوند است (صادقیان، ۳۲۱:۱۳۸۷).

۱- مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ. (بقره / ۲۶۱)

□ ترجمه:

✍ کسانی که اموال خود را در راه خدا انفاق می‌کنند همانند بذری هستند که هفت خوشه برویاند، که در هر خوشه، یک صد دانه باشد، و خداوند آن را برای هر کس بخواهد چند برابر می‌کند؛ و خدا از نظر قدرت و رحمت، وسیع و به همه چیز دانا ست.

□ شرح و توضیح:

انفاق مایه رشد آدمی است!

مسأله انفاق یکی از مهم ترین مسائلی است که اسلام و قرآن روی آن تأکید دارد و در جامعه امروز بسیاری از افراد با آن مواجه هستند. با انفاق و بخشش نه تنها چیزی از انسان کم نمی شود بلکه اجر و پاداشی عظیم نزد خداوند خواهد داشت و انسان با این کار روح خود را از بسیاری رذایل و صفات ناپسند رهایی بخشیده است و این عین خوشبختی در دو جهان است. این نخستین آیه از آیاتی است که در سوره «بقره» پیرامون انفاق سخن می گوید، و شاید ذکر آنها پشت سر آیات مربوط به معاد از این نظر باشد که یکی از مهمترین اسباب نجات در قیامت، انفاق و بخشش در راه خدا است.

نخست می فرماید: «مَثَلُ كَسَانِي كَمَا امْوَالِ خُودِ رَا دِرْ رَاهِ خُدَا اِنْفَاقِ مِي كَنْد، هَمَانْد پِذْرِي اِسْت كِه هَفْت خُوشِه بَرُو يَانْد» (مَثَلُ الَّذِي يَنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ).

«و در هر خوشه ای یکصد دانه باشد» (فِي كُلِّ سُنْبَلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٍ) که مجموعاً از یک دانه هفتصد دانه بر می خیزد.

«خداوند آن را برای هر کس بخوهد و شایستگی در او بیابد و انفاق آنها را از نظر نیت، اخلاص، کیفیت و کمیت درست ببیند، دو یا چند برابر می کند» (وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ) این همه پاداش از طرف خداوند عجیب نیست؛ «چرا که او از نظر رحمت و قدرت وسیع و از همه چیز آگاه است» (وَ اللّٰهُ وَّاسِعٌ عَلِيمٌ).

در این آیه کسانی که در راه خدا انفاق می کنند به دانه پر برکتی که در زمین مستعدی افشاندن شود تشبیه شده اند، قرآن می خواهد بگوید: عمل هر انسانی پرتوی از وجود او است، و هر قدر عمل گسترش یابد، در حقیقت وجود انسان توسعه یافته اسو انسان های نیکوکار در پرتو نیکی هایشان نمو و رشد معنوی پیدا می کنند، و این افراد، همچون بذره های پر ثمری هستند که به هر طرف ریشه و شاخه می گسترانند و همه جا را زیر شاخ و برگ خود می گیرند (مکارم شیرازی، ۱۳۸۵، ج ۱: ۳۶۶).

انسان انفاق کننده در پرتو عملش، رشد معنوی و اجتماعی فوق العاده پیدا می کند.

۲- الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتَّبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أذَىٰ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ. (بقره/ ۲۶۲)

□ ترجمه:

✍ کسانی که اموال خود را در راه خدا انفاق می کنند و به دنبال انفاقی که و ترسی ندارند و غمگین هم نمی شوند.

□ شرح و توضیح:

چه انفاقی با ارزش است؟

انفاق در راه خدا در صورتی در پیشگاه پروردگار مورد قبول واقع می شود که، به دنبال آن منت و چیزی که موجب آزار و رنجش نیازمندان است نباشد. بنابراین، کسانی که در راه خداوند بذل مال می کنند ولی به دنبال آن منت می گذارند، یا کاری که موجب آزار و رنجش است می کنند، در حقیقت با این عمل نا پسند، اجر و پاداش خود را از بین می برند. قرآن سرمایه زندگی انسان را منحصر به سرمایه های مادی نمی داند؛ بلکه سرمایه های روانی و اجتماعی را نیز به حساب آورده است. انفاق مفهوم وسیعی دارد و منحصر به مال نیست؛ بلکه علم و هدایت و آبروی اجتماعی و سرمایه های مادی و معنوی را نیز شامل می شود. انسانی که مالک اصلی را خدا می داند و انفاق را یک قانون عمومی در جهان آفرینش تلقی می کند، در نتیجه، با رضایت کامل، مواهب و نعمت های خداوند را در اختیار بندگانش قرار می دهد و از این طریق رضایت و خشنودی خداوند را برای خویش مهیا می سازد.

کسی که چیزی به دیگری می دهد و متنی بر او می گذارد و یا با آزار خود او را دل

شکسته می‌کند، در حقیقت چیزی به او نداده است؛ زیرا اگر سرمایه ای به او داد. سرمایه ای هم از او گرفته است و چه بسا آن تحقیرها و شکست‌های روحی، به مراتب بیش از مالی باشد که به او بخشیده است.

چنین اشخاصی اجر و پاداش ندارند؛ زیرا آبرویی که از بین برده اند، به مراتب برتر و بالاتر از ثروت و مال است.

نکته دیگر این که: که منت گذاشتن و اذیت کردن در آیه با کلمه‌ی «ثُمَّ» که معمولاً برای فاصله بین دو حادثه است ذکر شده، از این رو معنی آیه چنین می‌شود: کسانی که انفاق می‌کنند و بعداً متنی نمی‌گذارند و آزاری نمی‌رسانند، پاداش آنها نزد پروردگار محفوظ است. «لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ».

باید توجه داشت: منت و آزاری که موجب عدم قبول انفاق می‌شود، اختصاص به مستمندان ندارد؛ بلکه در کارهای عمومی و اجتماعی و کارهای عام المنفعه که احتیاج به بذل مال و انفاق دارد نیز رعایت این موضوع لازم است. در زمان‌های بعد نیز، نباید با یاد آوری آن، متنی بر گیرنده انفاق گذارده شود و این نهایت دقت اسلام را در خدمت خالص انسانی می‌رساند.

جمله «وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ»، اشاره به این است که: آنها هیچ نوع نگرانی نخواهند داشت؛ زیرا خوف، نسبت به امور آینده است و حزن و اندوه، نسبت به امور گذشته، آنها نیز نه از آینده خود در رستخیز ترسی دارند و نه از آنچه در راه خدا بخشیده اند، اندوهی به دل راه می‌دهند.

آنها نه ترسی از فقر، کینه و بخیل شدن دارند و نه غمی از آنچه انفاق کرده اند. بعضی از علمای پیشین گفته اند: «هرگاه به کسی انفاق کنی و بدانی که سلام کردن تو به او، بر او سخت و گران است و یاد آور خاطره بخشش تو است، بر او سلام نکن» (ابوالفتح رازی، ج ۲: ۳۶۴).

۳- وَ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ وَ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ.

(بقره / ۲۷۰)

□ ترجمه:

و هر چیز را که انفاق می‌کنید، یا اموالی را که نذر کرده اید در راه خدا انفاق کنید، خداوند آنها را می‌داند. و ستمگران یابوری ندارند.

□ شرح و توضیح:

چگونگی انفاق‌ها

در آیه، نخست، می‌فرماید: «آنچه را که انفاق می‌کنید یا نذرهایی که در این زمینه کرده اید، خداوند همه آنها را می‌داند» (وَ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ). کم باشد یا زیاد؛ خوب باشد یا بد؛ از طریق حلال تهیه شده باشد، یا حرام؛ با اخلاص باشد یا توأم با ریا؛ همراه با منت و آزار باشد یا بدون آن؛ از اموالی باشد که خداوند دستور انفاق آن را داده است، یا به وسیله نذر بر خود واجب کرده باشید؛ خدا از تمام جزئیات آن آگاه است و جزای آن را از خوب و بد به تناسب آن خواهد داد.

در پایان آیه می‌فرماید: «و ظالمان یابوری ندارند» (وَ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ) «ظالمان» در اینجا اشاره به ثروت اندوزان، انفاق کنندگان ریا کار، منت گذاران و مردم آزاران است، که خداوند آنها را یاری نمی‌کند و انفاقشان نیز در دنیا و آخرت یاورشان نخواهد بود.

کسانی که به خاطر ترک انفاق، به محرومان و تهیدستان، هم به آنها ظلم کردند، هم به جامعه و هم به خویشان.

آری آنها نه در دنیا یار و یابوری دارند و نه در قیامت شفاعت کننده ای. و این عاقبت ظلم و ستم، در هر چهره و به هر شکل است. و در یک کلام، انفاق از مهم ترین اسباب نجات در قیامت است.